

ВИСШЕ ВОЕННОМОРСКО УЧИЛИЩЕ „Н. Й. ВАПЦАРОВ”

**ФАКУЛТЕТ „НАВИГАЦИОНЕН”
КАТЕДРА „ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ВОЕННИ
ФОРМИРОВАНИЯ НА ТАКТИЧЕСКО НИВО”**

Димитър Генчев Йорданов

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ВОЕННОМОРСКИТЕ СИЛИ С ОСТАНАЛИТЕ КОМПОНЕНТИ НА МОРСКАТА МОЩ НА ДЪРЖАВАТА В ИНТЕРЕС НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“ по професионално направление 9.2. „Военно дело”,
научна специалност 05.12.01 „Организация и управление на въоръжените
сили”

НАУЧНИ РЪКОВОДИТЕЛИ:
к-н I ранг проф. доктор Калин КАЛИНОВ
проф. д.н. Кирил КОЛЕВ

ВАРНА, 2017 г.

Дисертационният труд се състои от 229 страници
Основен текст – 153 страници
Брой на литературните източници – 114
Брой на фигурите – 51
Брой на приложенията – 6
Брой на публикациите по дисертацията – 4

Защитата на дисертационния труд ще се състои наот часа в зала № ... на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”

Рецензиите и становищата на членовете на научното жури и авторефератът са публикувани на сайта на училището www.naval-acad.bg.

Материалите по защитата са достъпни и в катедра „ОУВФТН” на факултет „Навигационен” на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров” на адрес: гр. Варна, ул. „Васил Друмев” № 73

ВИСШЕ ВОЕННОМОРСКО УЧИЛИЩЕ „Н. Й. ВАПЦАРОВ”

**ФАКУЛТЕТ „НАВИГАЦИОНЕН”
КАТЕДРА „ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ВОЕННИ
ФОРМИРОВАНИЯ НА ТАКТИЧЕСКО НИВО”**

Димитър Генчев Йорданов

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ВОЕННОМОРСКИТЕ СИЛИ С ОСТАНАЛИТЕ КОМПОНЕНТИ НА МОРСКАТА МОЩ НА ДЪРЖАВАТА В ИНТЕРЕС НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“ по професионално направление 9.2. „Военно дело”, научна
специалност 05.12.01 „Организация и управление на въоръжените сили”

НАУЧНИ РЪКОВОДИТЕЛИ:
к-н I ранг проф. доктор Калин КАЛИНОВ
проф. д.н. Кирил КОЛЕВ

ВАРНА, 2017 г.

Докторантът е главен експерт в отдел „Използване на въздушното и морското пространство“ на Дирекция „Операции и подготовка“ към Щаб на отбраната – МО. Обучава се в катедра „Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво“ във факултет „Навигационен“ на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ чрез задочно разработване на дисертационния труд. Изследванията са извършени във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“.

Дисертационният труд е обсъден на катедрен съвет на катедра „Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво“ с протокол № ___ / __.11.2017 г. и е насочен за защита пред научно жури по професионално направление 9.2. „Военно дело“, научна специалност „Организация и управление на въоръжените сили“, в съответствие с изискванията на чл.5, ал.1 на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Автор: Димитър Генчев Йорданов

Заглавие: Взаимодействие на Военноморските сили с останалите компоненти на морската мощ на държавата в интерес на националната сигурност

Тираж: 10 броя

I. Обща характеристика на дисертационния труд

В съвременната среда за сигурност и след края на блоковото противопоставяне, системата за сигурност в националните морски пространства преживява и все още не е постигнала в пълна степен своята трансформация. В същата времева рамка се наблюдава и в голяма степен ръст на предизвикателствата, рисковете и заплахите пред сигурността в морската сфера. Поради възникването на такива външни фактори, през годините се налагаше и оптимизиране на системата за морска сигурност, което най-често ставаше в отговор на конкретно възникнало предизвикателство или инцидент. Въз основа на тези съображения в дисертационния труд е направен обзор на текущото състояние на системата за морска сигурност на Република България, като изследването се базира на функциите, вменени като отговорности на отделните ведомства, които са част от морските сили на държавата. Открити са проблемни области, в които има припокриване на отговорности, липса на такива, или вменени такива на институции, които не притежават необходимия капацитет за тяхното изпълнение. Изследвана е съществуващата законова рамка, която регламентира връзките и взаимодействието между елементите на морската мощ на държавата и са направени изводи за нейната адекватност. Предложени са действащи модели за подобряване на взаимодействието, които отговарят на съвременните предизвикателства, рискове и заплахи. Подчертана е водещата роля на ВМС в тези модели.

Разработката е продължение и разширение на изследователската работа на Василев, Дерелиев, Димитров, Калинов, Колев, Люцканова и Медникаров по отношение на присъствието и взаимодействието между институциите в НМП на Република България.

Актуалност на проблема

Темата за взаимодействието между това множество елементи на системата за морска сигурност (СМС) е *особено актуална*, тъй като явно и неизменно те ще са в конкуренция, най-вече в борбата за ресурси и за изземване на все повече функции и задачи, които да гарантират тяхното оцеляване и развитие. Поради това, *съществуващият проблем* в системата на СМС се очертава като липса на яснота за съответствието на действащия модел за функциониране на системата за национална сигурност (морска сигурност в частност) по отношение на динамиката на съвременната среда за сигурност.

Теза

Текущото състояние на системата за морска сигурност не е резултат от задълбочено научно изследване, а е следствие от еволюционната адаптация на съществуващите системи.

Обект на изследване

Системата за морска сигурност на Република България.

Предмет на изследване

Ролята и място на ВМС в оптимизираните в хода на разработката модели на взаимодействие между институциите.

Цел

Да се разкрият подходи за оптимизиране на системата за морска сигурност, като се определи мястото на Военноморските сили на Република България в тази система.

Решени научно-изследователски задачи

1. Да се изясни **текущото състояние** на СМС, като се разкрият съдържанието на функциите на елементите и как е регламентирана дейността им.
2. Да се изследва **организацията** на взаимодействие и управление при всички случаи на съвместяване на задачи и да се посочат недостатъците на съществуващата система.
3. Да се дефинират приложими в практиката модели за подобряване на взаимодействието и да се изясни **мястото на ВМС** в тях.

Използвани научно-изследователски методи

В хода на изследването основните използвани методи са системният анализ, сравнение и логическият метод със способите му индукция, аналогия и абстракция. Проучените публикации са обработени чрез използване на съдържателния анализ.

Ограничения

1. Не се разглежда цялата система за национална сигурност, а само системата за морска сигурност (СМС).
2. От морската мощ на държавата (ММД) се разглежда само компонента на морските сили на държавата (МСД).
3. От съществуващите основни заплахи за сигурността на морския транспорт не се разглеждат кражби, грабежи и пиратство, тъй като тяхната значимост предполага провеждане на отделно изследване.
4. Ще се разгледат модели за подобряване на взаимодействието само за функциите по които са идентифицирани най-големи недостатъци.

Използвани източници

Използвани са 114 източници на информация. Сред тях са национални и международни нормативни документи, монографии, студии и научни статии на български,

руски и английски език. Авторът е използвал и практически опит, натрупан като офицер в редиците на ВМС (седем години), СКС (пет години), Щаб на отбраната (от юли 2016 г.), операцията за противодействие на пиратството край бреговете на Сомалия “ATALANTA” в състава на Оперативния щаб в Нортууд, Великобритания (шест месеца), работа като експерт в Морското командване на НАТО в Нортууд, Великобритания (три години), както и по време на обучения и курсове за повишаване на следдипломната квалификация в Република България и в чужбина.

Мерните единици, използвани в разработката са според международния стандарт ISO 80000. За библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси са използвани комбинация от стандарти. Основно е използван БДС 17377 Т62-96. Поради невъзможността за използване на този стандарт за описание на електронни публикации, за целта е използван БДС ISO-690:2011. За цитираните електронни източници е използвана комбинация от стандарти. Не е използвана класифицирана информация по смисъла на Закона за защита на класифицираната информация.

II. Структура и съдържание на изследването

Резултатите от проведеното изследване са представени в дисертационен труд, който се състои от увод, три глави, заключение, общи изводи и препоръки. Формулирани са научни и приложни приноси. Приложен е списък с използваната литература. Съдържанието на приложенията допълва и подкрепя идеите, издигнати в основната част.

ГЛАВА I

ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ НА СИСТЕМА ЗА МОРСКА СИГУРНОСТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

1.1. Общо описание на съществуващата системата за морска сигурност на държавата

Съгласно „Доктрина за морски операции“, **морската мощ** на една държава се изразява в способността ѝ да реализира своя морска политика и да защитава по най-добър начин морските си интереси. Тази политика зависи от множество фактори, сред които са степента на осъзнаване на националните интереси, свързани с експлоатацията на морските пространства; реалните икономически възможности на страната; структурата и размерите на националните морски пространства (НМП); възможности на ВМС и търговското корабоплаване; нивото и характера на взаимоотношенията със съседните държави; поетите ангажименти и отговорностите пред световната общност за състоянието на обстановката в собствените морски пространства. **Морските сили на държавата са съставна част на морската мощ** на държавата, наред с морските стопански, научно-технически и осигуряващи комплекси. МСД включват ВМС, като част от Въоръжените сили на страната, други структури от ВС (ВВС, Сухопътни войски), дирекции от МВР (с водеща роля по отношение на НМП на ГДГП), подразделения и дружества от МТИТС (ИАМА, ДППИ), МЗХ (ИАРА), ДАНС, Министерство на финансите с Агенция „Митници“ и др.

За целите на изследването ще се въведат и някои допълнителни понятия. Под **„морска сфера“** ще се разбират „всички зони и елементи от, върху, под, свързани с, прикрепени към или граничещи с морето, океана или други, позволяващи навигация води, включващи всички свързани с морето дейности, инфраструктура, хора, товари, кораби и други транспортни средства“. Възприема се и едно по-широко разбиране на понятието **„морска сигурност“**. Неговата диалектика може да се определи като разбирането за сигурност се свърже с понятието „морска сфера“. Така за нуждите на изследването **морската сигурност се дефинира като** „състояние на средата в морската сфера, определено от баланса на идентифицираните преднамерени заплахи за сигурността и предприетите мерки за защита от тях“. Под **системата за морска сигурност** ще се разбира „организационна динамична система, явяваща се елемент на системата за национална сигурност, изградена и поддържана с цел изпълнението на доктриналните и частните задачи в областта на сигурността и отбраната, и предназначени за действие в специфичната среда на НМП.

Включва в състава си подсистеми и функционални модули, изградени на базата на формиранията, органите за управление, системата за наблюдение и комуникационно-информационната система на ВС и на другите институции, действащи на море.“

Мисията на СМС е да гарантира сигурността на Република България в нейните НМП. В съответствие с тази мисия, **основната цел** на функционирането на СМС може да се дефинира като създаване на необходимите предпоставки за защита на националните интереси във всички сфери на НМП в дългосрочна перспектива и при отчитане на всички условия на външната среда. На тази основа е удачно да се дефинират **общите задачи** на СМС, които варират в широк диапазон и могат да бъдат: разработване на правната основа за използване на НМП, планиране използването на НМП в различни условия на обстановката, вариращи от мирно време до кризи и военен конфликт, възпиране на агресия в НМП, осъществяване на контрол в НМП, извършване на превантивни действия срещу потенциални нарушители, прекратяване на нарушения по отношение на морския суверенитет и ликвидиране на последствията от тях, осигуряване на помощ при бедствия и аварии и др. **Частните задачи**, които ще решава СМС, могат да бъдат дефинирани в рамките на функции, а във всяка функция ще се реализират и редица подфункции, които ще бъдат разгледани в рамките на това изследване.

1.2. Функции на СМС

1.2.1. Функция защита на морския суверенитет и спазване на държавните интереси

1.2.1.1. Контрол на нарушения на суверенните права и юрисдикция в НМП и задържане на кораб-нарушител

Контролът на нарушенията на суверенните права и юрисдикция в НМП, задълженията и правомощията се уреждат от Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България. Контрола за нарушения по него се осъществява съвместно от МТИТС, ГДГП и ВМС.

1.2.1.2. Охрана на морската държавна граница

Охрана на държавната граница е система от правно-административни дейности, насочени за недопускане, предотвратяване и разкриване на престъпления и нарушения, свързани с граничния режим. Охрана на морската държавна граница – външна за ЕС, се осъществява основно от подразделенията на ГДГП. По ежедневие, ВМС нямат вменени отговорности по охраната, но при възникнала кризисна ситуация вследствие на засилен

миграционен натиск по морската държавна граница, ВМС се включват в осъществяване на граничния контрол и охраната на морската граница.

1.2.1.3 Отбрана на територията на страната

Отбраната на Република България е система от политически, икономически, военни, социални и други дейности за осигуряване на стабилна среда на сигурност и за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на териториалната цялост и независимостта на държавата. Отбраната се осъществява и при условията на колективната отбрана на съюзниците от НАТО, както и в рамките на Европейската политика за сигурност и отбрана. Дейностите, свързани с отбраната, се осъществяват в съответствие с Конституцията, законите и с международните договори, по които Р България е страна.

1.2.1.4. Военноморско сътрудничество и управление на корабоплаването (NCAGS)

NCAGS включва военноморски персонал, обучен да провежда военноморско сътрудничество и управление на корабоплаването и да предоставя съвети за безопасен преход на търговски кораби в световния океан. Персоналът за NCAGS служи като връзка между военноморските командири и цивилните власти.

1.2.2. Интегриран контрол по подфункции

За спазване на държавните интереси е необходимо да се организира контрол в националните морски пространства, който се дефинира (но не само) като непрекъсната дейност на оторизирани от закона структури за наблюдение, следене, проверка и налагане на санкции, с цел осигуряване на спазването на суверенните права на Р България и прилагането на нормите на международните морски конвенции.

1.2.2.1. Изграждане и поддържане на опозната картина в морските пространства на Република България

Опозната картина на надводната обстановка е електронно добита информация от активни и пасивни сензори, покриващи триизмерното пространство, при което всички открити морски цели се оценяват спрямо зададени параметри за опасност и им се задава категория на разпознаване и пореден номер. В национален мащаб, изградени системи за наблюдение имат ГДГП, Агенция „Митници”, ВМС, ДППИ и ИАРА.

1.2.2.2. Контрол на граничния и митнически режим в НМП

Граничен контрол е нормативно установена дейност, състояща се от гранични проверки и наблюдение на границата, които се извършват съответно в зоните на ГКПП и в

граничната зона. Под митнически контрол се разбира извършването от митническите органи на специфични действия като проверки на стоките, на транспортни, търговски, счетоводни и други документи на физически и юридически лица, на превозни средства, на багаж и други стоки, пренасяни през държавната граница. Структури, които по съществуването на своите правомощия участват в извършването на граничния контрол, са ГДГП, Агенция „Митници”, Министерство на здравеопазването (здравен контрол) и БАБХ (контрол по качеството на храните, ветеринарномедицински и фитосанитарен контрол), Главна дирекция “Национална полиция”, Дирекция "Миграция", ДАНС, ДАР и служба “Военна информация” към МО.

1.2.2.3. Контрол за действията на яхти, лодки и други плавателни средства за спорт, туризъм и развлечение

Контролът се осъществява самостоятелно и съвместно от ИАМА, ГДГП и ВМС.

1.2.2.4. Контрол на риболовната дейност

Управлението, наблюдението и контролът върху рибарството, аквакултури и търговията с риба и други водни организми се извършват от ИАРА. Местоположението и зоните на действие на специализираните уреди за стопански риболов и техните основни технически параметри се определят със заповед на изпълнителния директор на ИАРА, съгласувано със съответните ръководители на териториалните звена на ИАМА и с ВМС. Контрол върху ползването и опазването на рибните ресурси по отношение на чуждестранните риболовни кораби се упражнява и от ГДГП.

1.2.2.5. Контрол на водолазната дейност

Водолазна дейност е всяка дейност под повърхността на водата с военна, стопанска или изследователска цел, при която човек използва дихателно съоръжение за повече от едно вдишване, или която се осъществява от съоръжения, управлявани от разстояние. Водолазната и всякаква друга подводна дейност във ВМВ и в ТМ се извършва по ред, определен от министрите на отбраната, вътрешните работи, културата и МТИТС.

1.2.3. Безопасност в широк контекст

Създаването на безопасност се изразява в отстраняването на опасните изходи на дадена система, без да се познават компонентите на средата, в която тя функционира. Ако това се постигне, то средата е в безопасно състояние и не е необходимо по-нататък да бъде изследвана. Безопасността е ориентирана към причините, а защитата - към действията. В случаите, когато е невъзможно да се постигне безопасност, проблемът се преобразува в защита.

1.2.3.1. Борба с тероризъм

В националното ни законодателство най-съвременното дадено определение е в Закона за противодействие на тероризма, обнародван на 27 декември 2016 г. По неговия смисъл, "тероризъм" е всяко престъпление по надлежно изброени членове от Наказателния кодекс, а „терористичен акт" е акт, с който се осъществява тероризъм. Участващите ведомства, които осъществяват противодействието на тероризма, са държавните и местните органи и структури, които изпълняват възложените им функции и задачи по закон и с други нормативни актове.

1.2.3.2. Борба със съвременните заплахи (асиметрични, хибридни и виртуални)

Асиметрична е заплаха, породена от потенциалното използване на различаващи се средства или методи, които имат за цел да избегнат или намалят силата на опонента, докато в същото време се използват неговите слабости за постигане на непропорционален резултат. Хибридният подход може да се възприеме като следващата стъпка след асиметрията в еволюцията на въоръжените конфликти. Виртуалната заплаха не се отнася единствено за морския бизнес, но и за ВМС, ГДПП и останалите правоохранителни органи. Характерно за тези заплахи е техният непредвидим характер, поради което освен ВМС, предполага включване в този процес и на служби като Държавна агенция „Разузнаване“, ДАНС, МВР, МО със Служба „Военна информация“, частни анализаторски форуми и компании.

1.2.3.3. Защита на важни стратегически обекти и морската критична инфраструктура

Критична инфраструктура е система или части от нея, които са от основно значение за поддържането на жизненоважни обществени функции, здравето, безопасността, сигурността, икономическото или социалното благосъстояние на населението и чието нарушаване или унищожаване би имало значителни негативни последици за Република България в резултат на невъзможността да се запазят тези функции. Обектите от критичната инфраструктура в морската сфера на действие принадлежат към морската критична инфраструктура. Към настоящия момент, като установени критични инфраструктури се считат стратегическите обекти и дейности, определени в списъка - приложение към Постановление № 181 на Министерския съвет от 2009 г.

1.2.3.4. Защита на офшорната промишленост

Офшорна промишленост е дейност, която се извършва в две основни направления - добив и пренос на енергоносители в морска среда и добив на електрическа енергия от

офшорни ветрогенераторни паркове. Защитата на офшорната промишленост в НМП е една от сферите, в които съществува най-голямата неяснота около отговорностите на държавните институции. Институции като ВМС и ГДГП притежават способности и подготовка за извършване на такъв тип действия, но са ограничени в рамките на правомощията, дадени им от действащото законодателство.

1.2.3.5. Сигурност на пристанища

Съвременните пристанища включват комплекс от сложни съоръжения и устройства, които представляват критични елементи и са силно уязвими от потенциални терористични заплахи. Отговорностите за противодействие на заплахите за сигурността на търговските пристанища са разпределени в Наредба за условията и реда за постигане сигурността на корабите, пристанищата и пристанищните райони, като са дефинирани три нива на сигурност. Доколкото мероприятията по осигуряване на второ и трето нива на сигурност на пристанищата не са ясно регламентирани в наредбата, то при възникване на необходимост от провеждане на антитерористична операция в гражданско пристанище, ще е необходима и намесата на военния компонент.

1.2.4. Екология и защита на околната среда

Под функция екология и защита на околната среда се разбира наблюдение и следене на определен брой зададени и нормативно регламентирани показатели и индикатори за състоянието на околната среда и водата, които с голяма достоверност да дадат информация за неблагоприятно въздействие върху нея, идентификация на източника на това вредно въздействие, както и мащаба на последствията от това събитие и набеязаните мерки за ликвидиране на последствията върху околната среда.

1.2.4.1. Защита и опазването на морската среда

Морските води обхващат водите, морското дъно и геоложката основа откъм страната на откритото море спрямо изходните линии, от които се измерва широчината на териториалното море, до най-крайната зона, в която Република България осъществява суверенни права, юрисдикция и контрол, както и крайбрежните води с тяхното морско дъно и геоложка основа.

1.2.4.2. Наблюдение и навременно откриване на замърсяващи кораби

За създаване на опозната картина на надводната обстановка, специализирана за екологичен мониторинг, е необходимо да се съберат възможно най-много данни за състоянието на средата за сметка на развърнати в акваторията териториално разпределени

автоматични многофункционални модули, обединени със система за предаване на информация. Отговорните структури на национално ниво за формиране на опозната картина на надводната обстановка са разгледани при изясняване на задачите по функция „Изграждане и поддържане на опозната картина в морските пространства на Република България“.

1.2.4.3. Борба с последствията от нефтени разливи

Ликвидиране на нефтен разлив е комплекс от действия, насочени към ликвидиране на нефтения разлив и намаляване на неговото вредно въздействие върху околната среда и човешкото здраве. Основният регламентиращ документ на национално ниво е Националният аварийен план за борба с нефтени разливи в Черно море. Основният орган с разписани отговорности на национално ниво е ИАМА. Други отговорни структури са ВМС, ГДГП, МОСВ чрез РИОСВ, БД „Черноморски район“, областните управители, „ПЧМВ“ АД.

1.2.5. Гарантиране на функционирането на държавната икономика

1.2.5.1. Безопасност на корабоплаването

Безопасността на корабоплаването е термин, обхващащ всички аспекти на безопасността в морската индустрия. Терминът „морска безопасност“ се свързва с опазването на човешкия живот, морската среда и имущество в морската сфера от непреднамерени въздействия и се дефинира като „непрекъснато поддържане и повишаване безопасността на корабоплаването и защита на живота, здравето, имуществото и морската среда“.

1.2.5.1.1. Управление на корабния трафик

Системите за докладване и управление на трафика и информационно обслужване на корабоплаването се изграждат, експлоатират и поддържат от ДППИ. Правилата за плаване в районите на системата за управление на трафика и информационно обслужване на корабоплаването се оповестяват от ИАМА в "Известие до мореплавателите". Съгласно Наредба № Н-8 от 9.03.2011 г., при обявяване на военно положение, положение на война или извънредно положение може да се въведе особен режим на корабоплаване. С обявяване на особения режим организацията, оперативното ръководство и управлението на режима на плаване в ТМ, ВМВ, пристанищата и рейдовете се извършват от командира на ВМС.

1.2.5.1.2. Държавен пристанищен контрол

На национално ниво регламентацията се урежда от Наредба № 12 от 16 декември 2010 г. за проверките по реда на държавния пристанищен контрол. С нея се определят условията и редът за осъществяване на проверки на чужди кораби на територията на Република България за установяване спазването на международните договори, относно морската безопасност,

морската сигурност, опазването на морската среда и условията на живот и работа на борда на корабите, както и на критериите за държавен пристанищен контрол на корабите и процедурите за проверка и задържане. Проверките се извършват от ИАМА.

1.2.5.1.3. Издаване на известия до мореплавателите, разпространение на хидрометеорологична информация

Хидрографска служба на ВМС периодично издава „Навигационни известия до мореплавателите” (известни като „НАВИМ”) и „Известия до мореплавателите” за района на Черно море. ИАМА издава "Известия до корабоводителите" за осигуряване безопасността на корабоплаването по река Дунав. Разпространението на ХМ информация се осъществява: чрез редовните сесии на Брегова станция „Варна радио“ (ДППИ); за нуждите на ВМС работи Хидрографска служба на ВМС; Агенцията за проучване и поддържане на река Дунав.

1.2.5.1.4. Навигационно осигуряване, извършване на хидрографска и картографска дейност

Към момента ЗМПВВП на Р България регламентира, че в ТМ, ВМВ, каналите и акваторията на пристанищата навигационното осигуряване се осъществява от ДППИ, освен в случаите, в които това е възложено на МО. При кризи от военен характер ВМС въвеждат и контролират особен режим на корабоплаване, като въвеждат лoция за военно време, променят характеристиките на системата за навигационно осигуряване и т.н.

1.2.5.2. Помощ на населението при бедствия и кризи

Криза е събитие, което нарушава състоянието на национална сигурност в резултат на целенасочени действия или бездействия на лица, групи или организации. Управлението при кризи се осъществява чрез Националната система за управление при кризи. Бедствие е значително нарушаване на нормалното функциониране на обществото, предизвикано от природни явления и/или от човешка дейност и водещо до негативни последици за живота или здравето на населението, имуществото, икономиката и за околната среда, предотвратяването, овладяването и преодоляването на което надхвърля капацитета на системата за обслужване на обичайните дейности по защита на обществото. Защитата при бедствия се извършва на национално, областно и общинско ниво и се осъществява чрез провеждане на превантивна дейност; провеждане на дейности за готовност и реагиране при бедствия; подпомагане и възстановяване; ресурсно осигуряване; предоставяне и приемане на помощи.

1.2.3.3. Търсене и спасяване

Търсене и спасяване на море (ТиС) е дейност по откриване на местоположението на инцидент в морето, спасяване, вземане и отвеждане до безопасно място на оцелелите лица, както и на лицата, които е възможно да търпят бедствие или са изчезнали. ИАМА организира дейностите по търсене и спасяване, взаимодействието със силите и средствата на съседните държави и съвместно с МО осъществява ТиС на море. Основен регламентиращ документ е Планът на операцията по търсене и спасяване в отговорния район на Р. България (БМОПТС).

От резултатите, получени в рамките на решаването на първа научноизследователска задача, са направени следните **изводи**:

1. Дългогодишните процеси на дезинтеграция са създали редица подсистеми в СМС, всяка от които разполага със своя нормативна база, органи за управление, сфери на отговорност, изпълнителски звена, правомощия и собствен бюджет.

2. В СМС съществуват конфликти, допълнително подсилени и от ресурсната осигуреност на надсистемата, която преразпределя ресурсите между отделните компоненти. В резултат на това, от една страна структурите се стремят да увеличават своите отговорности, а от друга упорито отстояват вече завоюваните си позиции.

3. В общия случай новите правомощия на част от структурите в СМС не са подкрепени от съществуване на необходимите способности, които да обезпечат тяхното изпълнение.

4. Дефинираната в дисертационния труд система за морска сигурност, въпреки всички условности, съществува и по ежедневие отговаря в задоволителен обем на своето предназначение. Проблем в нейното функциониране възниква при организиране на между-институционално взаимодействие в кризисни ситуации или при необходимост от преразпределение на ресурсите.

5. За постигане на баланс в системата на морските сили е необходимо да се анализира мястото на всеки елемент в нея, като се изхожда от разписаните функции и съотнасянето им към наличните способности за тяхното изпълнение. Налага се и да се изследва организацията на взаимодействие при всички случаи на съвместяване на задачи (прави се във втора глава).

II ГЛАВА

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО ПО СЪВМЕСТНИ ЗАДАЧИ

2.1. Взаимодействие при функция защита на морския суверенитет и териториалната цялост

2.1.1. Взаимодействие при контрол на нарушения на суверенните права и юрисдикция в НМП

Според принципите на международното право, ВМВ, ТМ, както и въздушното пространство над тях, дъното и земните им недра са неделима част от територията на страната, поради което тя упражнява пълен суверенитет и контрол върху тях. В останалите морски пространства крайбрежните държави имат ограничени суверенни права и юрисдикция. При възникване на необходимост от преследване на кораб-нарушител, то се извършва от МВР, а ако е необходимо и от средства на ВМС. Организацията на управлението се поема от един от командните центрове на участващите структури, а другите са взаимодействащи. Липсва единна законова рамка, която да регламентира управлението и взаимодействието. Действа се съобразно случая и се разчита на добрата подготовка и взаимно разбирателство между участниците в преследването.

2.1.2. Взаимодействие при охрана на морската граница

Охраната на морската държавна граница е изключително в правомощията на ГДГП. Въоръжените сили могат да изпълняват задачи по охрана на границата, но само в ролята на поддържаща структура. Съгласно „Предварителен ситуационен план за съвместни действия на ВМС и РДГП-Бургас при осъществяване на граничен контрол на морската държавна граница“, участието на силите от ВМС в действия по оказване на помощ на РДГП-Бургас при засилен миграционен натиск в морските пространства на страната се осъществява в строго съответствие с националното законодателство и международните договори, по които Република България е страна. Сходното ниво на подготовка (офицерите в ГДГП, работещи в морско направление, са възпитаници на ВВМУ), еднаквите разбирания, изградената система за командване и управление, както и добрата комуникация по хоризонтала, способстват в голяма степен за успешната реализация на задачите по тази подфункция. Издадени са съвместни инструкции за взаимодействие между МО и МВР и често се провеждат и съвместни учения. В мирно време МВР остава водеща структура, а ВМС са в ролята на поддържащи. Взаимодействието е организирано в задоволителна степен и изпълнява заложените изисквания.

2.1.3. Взаимодействие при отбрана на територията

Ръководството на отбраната на Република България се осъществява от Президента на републиката, Народното събрание, Министерския съвет, министъра на отбраната. Президентът на републиката оглавява Консултативния съвет за национална сигурност. Към Народното събрание действа постоянна Комисия по отбрана, на политическо ниво координацията на дейностите, касаещи отбраната на страната се осъществява от Съвета по сигурността към Министерския съвет. Към министъра на отбраната се създава Съвет по отбрана. Министърът на вътрешните работи координира дейността на съставните части на Единната спасителна система при защита на населението и изпълнява дейности и задачи съгласно държавния военновременен план. Държавните органи, органите на местното самоуправление и местната администрация и юридическите лица с възложени военновременни задачи по отбраната на страната провеждат отбранително-мобилизационна подготовка. При упражняване на правомощията си областните управители и кметовете на общини се подпомагат от Съвети по сигурност. Съществуващата нормативна база е уредила и регламентирала централизирания отговор на държавата при възникване на необходимост от отбрана и подготовката на страната за нея, като съществуват органи за управление и взаимодействие. Системата за отбрана е изградена и действа, а предложенията за нейната промяна излизат извън обхвата на това изследване.

2.1.4. Взаимодействие при Военноморско сътрудничество и управление на корабоплаването (NCAGS)

За осъществяване на организацията на NCAGS, всяко съюзно правителство носи отговорност за установяване на национална информационна комуникация и указания за своето търговско корабоплаване. NCAGSORG осигурява съответните национални корабоплавателни администрации и организации с информация за текущата ситуация по корабоплаването. Центърът по корабоплаване на НАТО (NATO Shipping Centre) е постоянната организация за изпълнение на NCAGS и изпълнява функции по организация на управлението. Може да се каже също, че вече съществуват традиции в това направление, като процедурите за взаимодействие са ясни и разбираеми.

2.2. Взаимодействие при осъществяване на интегриран контрол по подфункции

2.2.1. Взаимодействие при изграждане и поддържане на опознатата картина в НМП

За съвместяване на функционалностите на съществуващите системи, през януари 2017 г. се проведе откриваща среща на проект Integrated Bulgarian Maritime Surveillance

(InBulMarS). Основната цел на проекта е да бъде изготвено предварително проучване за определяне на нуждите и изискванията за подобряване на междусекторния обмен на информация в областта на морското наблюдение. Предприетите стъпки за интегриране са в положителна посока, но краткосрочното бъдеще ще покаже, дали крайният резултат ще отговори на заложените намерения. За момента не са необходими допълнителни мерки.

2.2.2. Взаимодействие при контрола на граничния и митническият режим

Координационният орган на службите, осъществяващи граничен контрол в Република България е Междуведомственият съвет по въпросите на граничния контрол към Министерски съвет. За подпомагане работата му е създадена работна група от експерти. За осъществяване и координация на дейностите по контрола е създаден и Национален морски граничен координационен и информационен център (НМГКИЦ) в рамките на ГДГП в град Бургас. По отношение на международното взаимодействие, в РДГП-Бургас е изграден и функционира Черноморски Граничен Координационен и Информационен Център. Взаимодействието между отделните институции на работно ниво за останалите видове контрол се осъществява чрез Националния център за електронен документооборот на морския транспорт. Наредбата за организацията за осъществяване на граничен паспортен, митнически, здравен, ветеринарномедицински и фитосанитарен контрол, регламентира контролните функции и отговорности. Като външна граница на Европейския съюз и със съдействието на европейските държави, е направено много за надеждния контрол на граничните и митническите процедури, регламентирани в единното законодателство и нормативна рамка на ЕС. Има необходимост от засилване на участието на ВМС в контрола, като структура с най-големи способности за действие в откритата морска зона. С тази забележка, промяна в модела на взаимодействие не е желателна.

2.2.3. Взаимодействие при контрола за действията на яхти, лодки и други плавателни средства за спорт, туризъм и развлечение

Контролът се осъществява самостоятелно и съвместно от ИАМА, ГДГП и ВМС, като се използват държавни кораби на ИАМА, гранично полицейски и военни кораби, технически средства за наблюдение и контрол и средства за връзка. Взаимодействието между институциите не е достатъчно добре уредено, въпреки съществуващата общо европейска рамка. Конкретните правила не са ясно разписани. Предприемането на административни мерки за преодоляване на тези пропуски могат да подобрят изпълнението на задачите.

2.2.4. Взаимодействие при контрола на риболовната дейност

ИАРА, БАБХ и ИАМА осъществяват съвместна дейност по регистрацията и контрола на риболовните кораби. ИАРА осъществява при необходимост съвместна дейност с ГДПП за контрол на риболовните кораби, риболова и рибностопанските дейности. При констатиране на нарушения на правилата за ползване на системата за наблюдение и контрол на риболовните кораби, ИАМА, ГДПП и ВМС оказват съдействие на ИАРА при осъществяване на контрола. Съществуващата нормативна рамка е с пожелателен характер. Подобряването на взаимодействието може да се постигне чрез промяна на нормативната база и използване на модел, подобен на този за контрол на нарушенията в НМП.

2.2.5. Взаимодействие при контрола на водолазната дейност

Водолазната и всякаква друга подводна дейност във ВМВ и ТМ се извършва по ред, определен от министрите на отбраната, вътрешните работи, културата и МТИТС по ред описан в Наредба № Н-7 от 12.06.2008 г. Необходимо е изчистване на нормативната база, за да не се създават предпоставки за напрежение при прилагането на тази наредба.

2.3. Безопасност в широк контекст

2.3.1. Организация на взаимодействието при борба с тероризма

На национално политическо ниво координацията на дейностите в борбата срещу тероризма се осъществява от Съвета по сигурността към Министерския съвет. Министър-председателят със заповед създава Национален оперативен щаб за управление на силите и средствата за противодействие на тероризма с ръководител министъра на вътрешните. При съществуваща конкретна заплаха се въвежда Националният план за противодействие на тероризма. На експертно ниво функциите на национален координатор по противодействието на тероризма се изпълняват от Координационния център за противодействие на международния тероризъм в ДАНС. Отделни предложения за промени в модела за противодействие на тероризма, конкретно в сферата на морската сигурност, не са необходими, тъй като те се припокриват с предложените модели по функции защита на стратегически обекти и МКИ и защита на офшорната промишленост.

2.3.2. Организация на взаимодействието при борба със съвременните заплахи за сигурността (асиметрични, хибридни и виртуални)

За противодействие на асиметричните и хибридните заплахи всяка една държава следва да набележи мерки за преодоляване на установените съществуващи слабости в националната сигурност. Водеща е ролята на държавните институции, където подготовката и

провеждането на държавни синхронизирани действия следва да се извършват при отчитане на националните интереси. Организацията на управлението и взаимодействието при защита от виртуалните заплахи е необходимо да се осъществява първо на институционално и индивидуално физическо ниво, а в последствие да се координира от специализираните държавни органи. Подобряване на взаимодействието между държавните и търговските усилия може да се търси, най-вече при намиране на подходи за съвместно противодействие. Няма да бъде разглеждан отделен модел на подобряване на взаимодействието по тази функция, най-вече поради непредвидимостта на възможната заплаха.

2.3.3. Организация на взаимодействието при защита на стратегически обекти и МКИ

Координацията на дейностите по установяване на националните критични инфраструктури и обектите им се осъществява от министъра на вътрешните работи, а установяването на критичните инфраструктури и обектите им се извършва от съответните компетентни министри. Със заповеди на министрите се създават постоянно действащи работни групи. Потенциалните критични инфраструктури и обектите им, преминали през всички етапи на оценка, се считат за установени критични инфраструктури. За съжаление, процеса на определяне на НКИ и ЕКИ не е завършен към момента на изготвянето на това изследване, въпреки че от приемането на наредбата за НКИ са изминали почти пет години. Извършват се отделни несъгласувани мероприятия по защита на обектите, без да се отчитат съвременните заплахи и уязвимостите на елементите на критичната инфраструктура. Поради еднопосочността на интересите е необходимо прилагане на системен подход за осигуряване сигурността на морската инфраструктура, основаващ се на хармонизиране на усилията на страните, на ангажиране, организиране на тясно взаимодействие между всички институции и субекти, целево подпомагане и взаимно осигуряване.

2.3.4. Организация на взаимодействието при осигуряване на защита на офшорната промишленост

Съгласно съществуващата система за осигуряване на обектовата защита в момента, в съответствие с международното законодателство е необходимо да бъде извършена оценка на риска за сигурност и безопасност. Вътрешните проверки са отговорност на компанията концесионер, а външните инспекции се провеждат от класификационни дружества и ИАМА. Има индикации за липса на координация между институциите и пропуски в организиране на взаимодействие като липса на оценка и използване на способностите на ВМС; нерешени

предизвикателства към управлението на екологични кризи и координиране на взаимодействието; съществува необходимост от разработване на критерии за определяне на степента на опасност и мащаба на неблагоприятното въздействие за искане на съдействие от страна на компанията- оператор от компетентните държавни институции.

2.3.5. Организация на взаимодействието при осигуряване на сигурността на пристанища

На политическо ниво координацията се осъществява от Съвета по сигурността към Министерския съвет. На ниво МТИТС действа съветът по сигурността на корабите и пристанищата. Организацията на управлението и взаимодействието по осигуряване на сигурността на пристанищата се организира от пристанищен съвет за сигурност. Удачно ще е да има обособен единен център за противодействие на тероризма, около който да гравитират останалите участници, и най – удачно е това да са ВМС, заради уникалните им способности за транспорт, разузнаване, сигурност, комуникации. Това поражда нуждата от преоценка на ролята на институциите.

2.4. Организация на взаимодействието при функция екология и защита на околната среда

2.4.1. Организация на взаимодействието при защита и опазване на морската среда

Отговорности имат основно ИАМА и ДППИ към МТИТС. В тяхната компетентност е да следят за спазване на нормите и правилата за чистота на морската вода в районите на пристанищата и за санкциониране на кораби, извършили замърсяване на море. Като поддържащи структури по тази функция се явяват ГДГП и ВМС, които имат способности чрез своите кораби да контролират търговското корабоплаване на море. Ограничени функции изпълняват ИАРА и МСКЦ. Ангажименти с преки действия има „ПЧМВ“ АД. Подобренията в системата могат да се ограничат до подобряване на нормативната база, най-вече по разпределяне на отговорностите и осъществяване на по-добра координация на усилията.

2.4.2. Организация на взаимодействието при наблюдение и навременно откриване на замърсяващи кораби

Отчетена е склонност за изграждане на отделни ведомствени системи по различни механизми, като не е известно в каква степен би могло да се осъществи тяхната интеграция. ДППИ работи с НИМХ и свои собствени сензори, ВВМУ работи с БДЧР и областна администрация – Варна. За инциденти, които се случват извън зоната за наблюдение на тези

системи, но пряко застрашаващи нашето черноморско крайбрежие, се разчита на Европейската система CleanSeaNet. ВВМУ и ДППИ са предприели правилни и смели стъпки към справяне с липсата на капацитет в това направление, които биха могли в близко бъдеще да доведат до преодоляване на проблема за навременно откриване на замърсяване във водите на Черно море чрез прилагане на административни мерки.

2.4.3. Организация на взаимодействието при борба с последствията от нефтени разливи

Основно ИАМА осъществява противодействие на нефтени разливи в отговорния район на страната за Черно море чрез специализираните формирования на МАСО. Структурите на МАСО не разполагат със собствена база, щат и бюджет. Ръководителите на МАСО са съответно директорите на ДМА - Бургас и ДМА - Варна. При осъществяване на борбата с последствията от нефтени разливи, проблем може да възникне поради липсата най-вече кораби с обучен екипаж за реализиране на заложените в плановете за взаимодействие задачи. Необходимо е определяне на необходимите способности на системата, тяхното придобиване, въвеждане в експлоатация, обучение на личен състав.

2.5. Организация на взаимодействието при гарантиране на функционирането на държавната икономика

2.5.1. Организация на взаимодействието при осигуряване на търговското корабоплаване

Управлението на държавните дела в сферата на търговското корабоплаване са обвързани с неговото осигуряване и са в унисон със съществуващите международни регулации в тази сфера. МТИТС, като основна институция, която има отговорности към регулиране и управление на корабопотока, както и управление и стопанисване на пристанищната инфраструктура, чрез вътрешни инструкции регулира взаимоотношенията по ежедневните дейности. Задачите са разпределени между институциите, без да има непреодолимо наслагване, което да налага значителни промени, като по-голямата част от задачите са поверени на МТИТС.

2.5.2. Организация на взаимодействието при осигуряване на помощ на населението при бедствия и аварии

За изпълнение на дейностите при защита от бедствия със заповед на министър-председателя се създава Национален щаб за координация и контрол. Към компетентния с оглед характера на бедствието министър или ръководител на ведомство се създава Щаб за

координация и контрол. Съответно се организират областен и общински щаб за координация. За постигане на по-голяма ефективност на действията при бедствия и аварии ще бъде удачно да се организира съвместно планиране на подготовката, а действията да се тренират чрез реалистични съвместни тренировки. С тази забележка, текущата система за помощ на населението при бедствия и аварии е организирана в задоволителна степен.

2.5.3. Организация на взаимодействието при ТиС

Главният директор на Главна дирекция „Аварийно-спасителна дейност“ ръководи планирането и осъществяването на конкретните операции по търсене и спасяване в БМОПТС. Той координира действията на ИАМА, ВМС и останалите съставни части на Единната спасителна система с оглед мобилизиране на необходимите за провеждане на конкретната операция сили и средства и ръководи участващите в операцията сили и средства. В хода на операциите по ТиС на море, много често ВМС от съдействаща институция се оказва водеща. Този парадокс се задълбочава и в концептуалната област, тъй като единствено МО осигурява доктринално участието на своите сили и средства в операции по ТиС чрез доктрини, синхронизирани с тези в НАТО и ЕС. На този етап няма изградени ясни правила и процедури как трябва да се осъществява взаимодействието между различните ведомства. На национално ниво са разработени правилници, инструкции и др. оперативни документи, които сработват само благодарение на лични контакти и големите усилия на отделни длъжностни лица.

От резултатите, получени в рамките на решаването на втора научноизследователска задача, са направени следните **обобщени изводи**:

1. Като функции, по които **не се налагат промени на модела** на взаимодействие на текущия етап, бяха идентифицирани следните: охрана на морската граница, отбрана на територията, Военноморско сътрудничество и управление на корабоплаването (NCAGS), контрола на граничния и митническият режим, осигуряване на търговското корабоплаване.

2. Като функции, които **няма да се разглеждат допълнително, но с наложени ограничения**, бяха идентифицирани следните:

- При осигуряване на помощ на населението при бедствия и аварии, се отчита забележката за необходимостта от засилване на тренировъчния елемент;
- Относно изграждане и поддържане на опознатата картина в НМП се приема, че започналите процеси по проекта InBulMarS могат да доведат до решаване на текущите проблеми в областта;

- При противодействие на тероризма и борба със съвременните заплахи за сигурността, моделите се припокриват с други функции, които ще се изследват допълнително, като защита на стратегически обекти и МКИ и защита на офшорната промишленост.

3. Функциите, по които се налагат промени в модела на взаимодействие, но биха могли да бъдат решени чрез предприемане само на **подходящи административни и организационни мерки**, са следните: контрол на нарушения на суверенните права и юрисдикция в НМП, контрол за действията на яхти, лодки и други плавателни средства за спорт, туризъм и развлечение, контрол на риболовната дейност, контрол на водолазната дейност, защита и опазването на морската среда, наблюдение и навременно откриване на замърсяващи кораби. **Предложения за промени ще бъдат направени в т.3.1.**

4. Функциите, по които се налагат промени в модела на взаимодействие, и са **необходими сериозни структурни промени**, са следните: защита на стратегически обекти и МКИ, осигуряване на защита на офшорната промишленост, борба с последствията от нефтени разливи, ТиС. **Предложения за промени ще бъдат направени в т.3.2.**

5. Като сфера в която има особена необходимост от промени, **отделно в т.3.3.** ще се разгледа подобрен модел за осигуряване защитата на пристанища.

III ГЛАВА

МОДЕЛИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО

3.1. Предложения за подобряване на взаимодействието чрез административни мерки

3.1.1. Мерки за подобряване на взаимодействието при контрол на нарушения на суверенните права и юрисдикция в НМП, контрол за действията на яхти, лодки и други плавателни средства за спорт, туризъм и развлечение, контрол на риболовната дейност, контрол на водолазната дейност

Проблем възниква от липсващата междуинституционална регламентация на разпределение на задълженията и взаимодействието при необходимост от незабавни действия при **преследване на кораб-нарушител**. Издаването на съвместна инструкция между МТИТС, ГДПП и ВМС е едно от възможните решения. Внасянето на яснота в Наредбата за плаването и граничния режим на български и **чуждестранни яхти, лодки и други плавателни средства** за спорт, туризъм и развлечение, би довело до изчистване на отговорностите и създаване на еднозначна рамка за недопускане на несанкционирани нарушения. Удачно е корекции да се извършат в чл. 27, ал.2, както и чл. 29., ал.1. При контрола на **риболовната дейност**, липсва съвместен нормативен документ, който да урегулира взаимоотношенията между институциите. Изработването на такъв в голяма степен ще компенсира пропуските, които позволяват извършване на незаконни дейности. Критиките към Наредба № Н-7 от 12.06.2008 г. за извършване на **водолазна и друга подводна дейност** са, че тя е издадена без да се извърши необходимото обществено обсъждане, и освен строго административния си характер, не отчита интересите на любителите, като налага твърде много ограничения и донякъде въвежда неразбираема за някои „военна“ дисциплина. Тези недостатъци биха могли да се преодолеят след обществен дебат по темата и отчитане на мненията на всички заинтересувани страни, след което, ако се счете за необходимо, да се инициират съответните промени в наредбата.

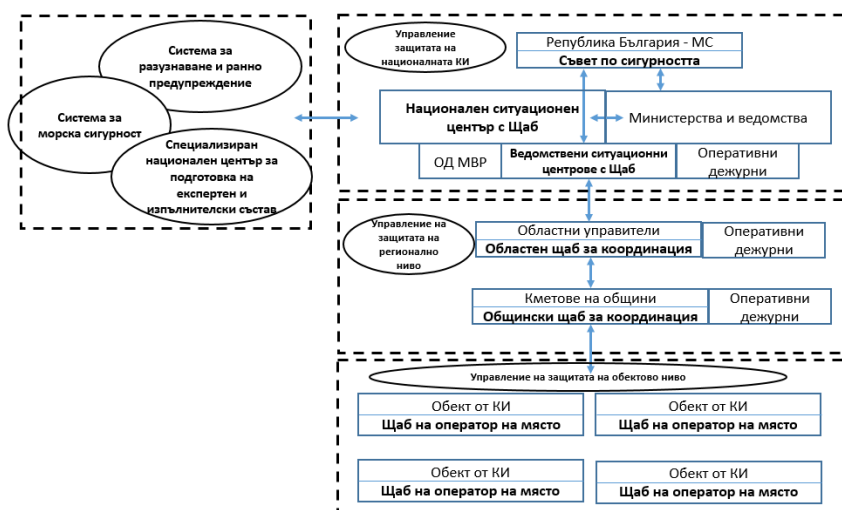
3.1.2. Мерки за подобряване на взаимодействието при опазване на морската среда и наблюдение за своевременно откриване на замърсяващи кораби.

Могат да се идентифицират два отделни „кръга“ за осъществяване на контрола по **опазване на околната среда** в морската сфера. От една страна, по линия на МТИТС, задължения са вменени на ИАМА и респективно на ДППИ, а от друга, по линия на МОСВ, РИОСВ и басейновите дирекции. Хаосът се допълва и от големия брой консултативни

съвети. Решението на проблема би могло да се потърси в консултации и съставяне на междуведомствена работна група, на ниво Министерски съвет, с представители на всички участващи ведомства, която да разработи единна и ясно разбираема рамка, като отговорностите се разпределят между институциите съобразно притежаваните способности и експертиза. Затрудненията по навременно **откриване на замърсяване** са почти в същата посока, като отново се достига до проблема с интеграцията на системите за наблюдение, където са предприети правилни стъпки в рамките на проекта InBulMarS.

3.2. Предложения за подобряване на взаимодействието чрез промени в модела на взаимодействие

3.2.1. Мерки за подобряване на взаимодействието при защита на стратегически обекти и МКИ

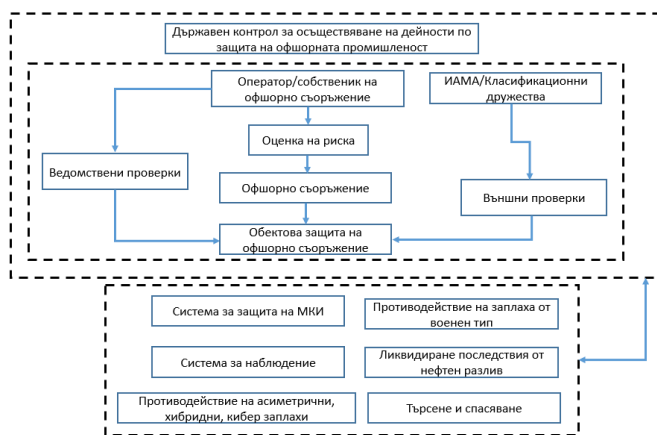
Фиг.1 Модел на взаимодействие при защита на стратегически обекти и МКИ

Предложеният модел (фиг.1) е базиран на необходимото взаимодействие и управление на системата и на действащото национално и европейско законодателство, а съществуващите системи се адаптират към спецификата на защитата на МКИ. Взаимодействието трябва да се организира на всички нива, а анализа и управлението на риска в системата се извършват последователно на обектово, регионално и национално ниво.

3.2.2. Мерки за подобряване на взаимодействието при защита на офшорната промишленост

Към момента не съществува адекватна държавно контролирана система за осъществяване на защитата и нейния контрол в офшорната промишленост. Обектите от офшорната промишленост не са обекти на критичната инфраструктура, тъй като процесът на определянето на критичните обекти не е завършил. Ако разгледаме възможността офшорните

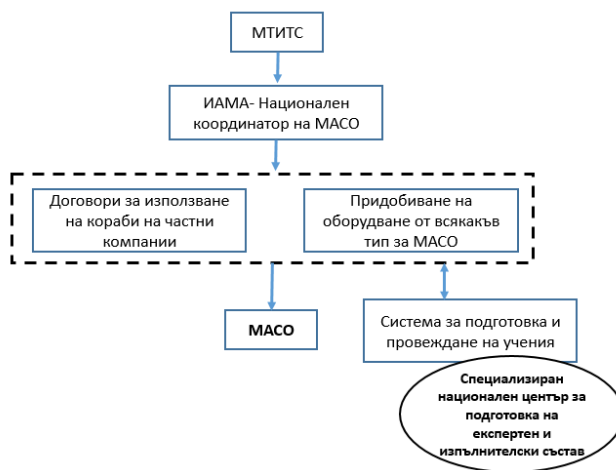
обекти да не бъдат определени като МКИ, държавата все още ще има отговорности спрямо тях, тъй като тя е монополист за изпълнението на редица критични услуги в морската сфера. Тези услуги бихме могли да групираме по функционален признак и съобразно това е удачно системата за защита на офшорната индустрия да бъде изградена като система от системи (фиг.2). Това, което държавата би могла още да направи към момента, е да установи система за контрол на операторските планове за защита.

Фиг. 2 Система за защита на офшорната индустрия като система от системи

3.2.3. Мерки за подобряване на взаимодействието при борба с последствията от нефтени разливи

Основната проблемна сфера е липсата на адекватно оборудване, което да удовлетвори изпълнението на разписаните организационни действия по ликвидиране на нефтен разлив отвъд пределите на териториалното море. Удачен вариант е наемането на допълнителни кораби от типа на GALAXY ECO или сключване на договори за използване на корабен парк на частни търговски дружества при необходимост от задействане на системата.

Фиг. 3 Модел на взаимодействие при борба с последствията от нефтени разливи

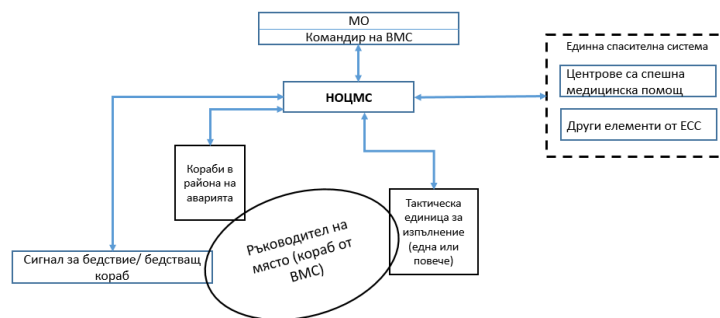
3.2.4. Мерки за подобряване на взаимодействието при ТиС

3.2.4.1. Организационно усъвършенстване на националната система по ТиС

ГД “АСД” като структура, носеща отговорността за ТиС в БМОПТС, не разполага с необходимия ресурс от съвременни технически средства, оборудване, спасителни единици за провеждане на мащабни и ефективни операции по търсене и спасяване. Възлагането на отговорността за дейностите по ТиС на един дежурен експерт в МСКЦ води до значително забавяне при оценка на обстановката и субективизъм. Липсват изградени ясни правила и процедури за осъществяване на взаимодействието между различните ведомства. При необходимост и лоши метеорологични условия, единствено ВМС разполагат с нужните спасителни единици за осъществяване на операция по ТиС. Налага се промяна в сегашната организационна структура на националната система за търсене и спасяване:

Вариант 1: Децентрализирано управление на операциите по ТиС - Множество равнопоставени институции извършват тази дейност. В този случай възниква въпросът за управлението (координирането) на дейността. Структурата трябва да бъде изнесена от системата на ИАМА и да е на пряко подчинение на Министерския съвет.

Вариант 2: Централизирано управление на операциите по ТиС - Бреговата охрана (Coast Guard), която наред с другите задачи изпълнява и функциите на национална спасителна служба на море. Респективно за условията на Р България такава задача може да бъде поставена на ВМС. Съществуващият в момента МСКЦ, следва да премине към състава на ВМС, като персоналът стане част от бъдещ Национален оперативен център за морски суверенитет (НОЦМС), в рамките на Морския оперативен център на ВМС, а плавателните средства се разпределят съответно в ПБ Варна и ПБ Бургас.

Фиг. 4 Модел на взаимодействие при ТиС

3.2.4.2. Доктринално усъвършенстване на националната система по търсене и спасяване на море

Отговорността за морското търсене и спасяване може да се предостави на ВМС в

съответствие с изискванията, залегнали в глава 2 от Анекса към конвенцията SAR-79, а за Главен координатор по търсене и спасяване да бъде определен Командирът на ВМС. Всички отговорности и задължения на Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията и съобщенията и на ИАМА, описани в чл. 65, ал. 1 и 3 трябва да се възложат на Министерството на отбраната, респективно на командира на ВМС.

3.2.4.3. Технологично усъвършенстване на националната система по търсене и спасяване на море.

На практика в Република България средства за оказване на помощ в открито море при лоши ХМУ извън ВМС не съществуват. Катерите за търсене и спасяване на МСКЦ могат да действат при добро време в район от 5 мили от бреговата ивица. Мореходността на катерите на ГДГП е също малка, а и те не са специализирани кораби за ТиС. Тези факти правят ВМС лидер сред ведомствата и организациите по отношение на възможностите за ефективни действия по ТиС на море и неминуемо ще доведат и до технологичното усъвършенстване на националната система за търсене и спасяване.

3.3. Мерки за подобряване на взаимодействието при осигуряване на сигурността на пристанища

3.3.1. Теоретични основи на нуждата от участие на ВМС в защитата на пристанища

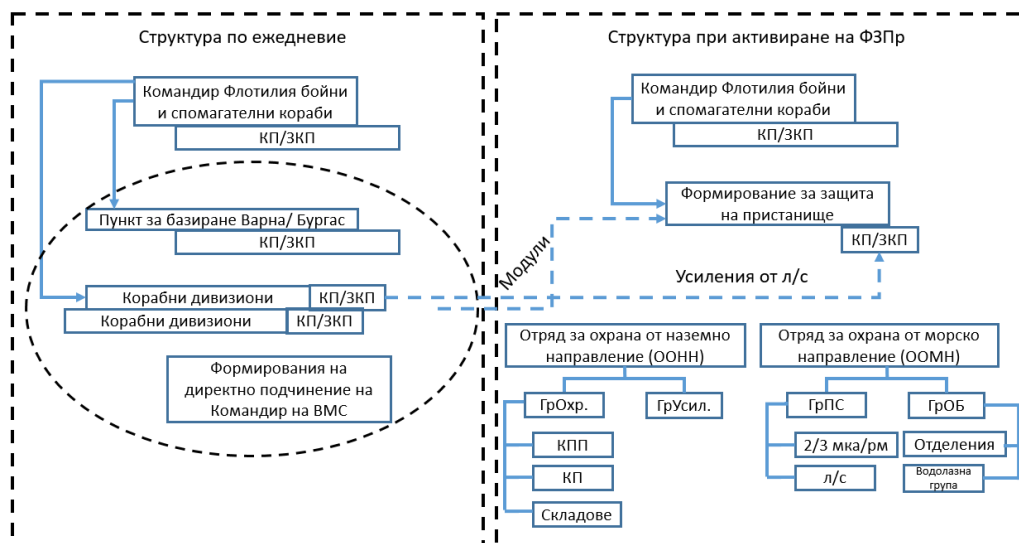
Съществуващият модел на взаимодействие за осигуряване на защитата на пристанища по ежедневие не може адекватно да отговори на потенциални терористични действия. Моментното състояние на националната СМС силно затруднява изграждането на единна **Системата за защита на пристанища и пунктове за базиране (СЗППБ)**. Необходимо е в рамките на обектите на защита от СЗППБ да се обособят две групи: военни (пунктове за базиране, военни рейдове и др.) и граждански (пристанища, граждански рейдове и др.). Спецификата на защита на двете групи обекти налага да се обособят два компонента (подсистеми) на СЗППБ: *подсистема за защита на пристанищата (СЗПр)* и *подсистема за защита на пунктове за базиране (СЗПБ)*.

3.3.2. Анализ на възможностите за подобряване на системите за защита на пристанища

Интерес представлява фактът, че СЗПр и СЗПБ най-вероятно ще се развързат едновременно при ескалация на напрежението и влошаване на международната обстановка. По въпроса за организацията на органа за управление, централизацията на мрежова

организация трябва да е на ниво, леко надвишаващо това на конфликта (кризата). Съответните ведомства, решаващи задачи в сферата на морската безопасност и сигурност, в мирно време изпълняват задачите си в своите функционални направления. В условия на необходимост, формирования от тези ведомства се обединяват в единна организация с обособен орган за управление, в чието подчинение се предават в степен, установена с протокол и поддържащи процедури.

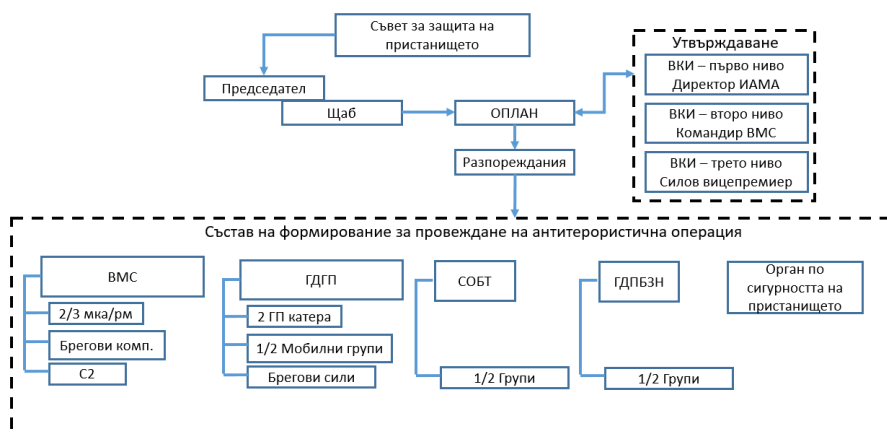
3.3.3. Организация на взаимодействието при провеждане на антитерористична операция в пунктовете за базиране на ВМС

Фиг. 5 Модел на взаимодействие при провеждане на антитерористична операция в пунктовете за базиране на ВМС

За решаване на задачите на системата във физическо отношение се реализират следните подсистеми: Орган за командване и управление (КП); Формирование за защита на пристанището (ФЗПр) с два отряда: Отряд за охрана от морско направление (ООНН) и Отряд за охрана от наземно направление (ООНН). За КП се използва базата на КП/ЗКП на ДКСН от състава на Флотилия бойни и спомагателни кораби. ФЗПр е удачно да бъде изграден на базата на модули, които съгласно подробно разработени планове по сценарии на обстановката трябва да имат способност за бързо организационно сглобяване и действия в направления на възложените им отговорности. ООНН и ООМН няма да имат отделни КП и ще се управляват чрез съществуващата схема от КП на ФЗПр, по подобие на старшата им командна инстанция. Удачно е в ООНН да се сформират Група за охрана (ГрО) и Група за усиления (ГрУ). ООМН е удачно да бъде изграден от Група плаващи средства за въздействие по морски цели (ГрПС) и Група за охрана на брега (ГрОБр).

3.3.4. Организация на взаимодействието при провеждане на антитерористична операция в гражданско пристанище

Фиг. 6 Модел на взаимодействие при провеждане на антитерористична операция в гражданско пристанище

Разчита се на създаването на единен орган за управление, който не може да е идентичен със съвета по сигурност, но следва да включва неговите членове. Неговата отговорност е планирането и провеждането на антитерористичната операция. Поради тази причина, ще наречем органа “Съвет за защита на пристанището” (СЗП). В състава на СЗП се включва целият състав на Съвета за сигурност на пристанището, както и представители на всички допълнително привлечени институции. Съгласно процедура, един от членовете на СЗП се назначава за Председател на СЗП (ПСЗП). Силите за водене на операцията се предават в подчинение на ПСЗП. СЗП извършва планиране на операцията. Планът на операцията (ОПЛАН) се подписва от ПСЗП и подлежи на утвърждаване от Висшата командна инстанция (ВКИ). Възможно е тази институция да е различна в различни ситуации (нива на сигурност).

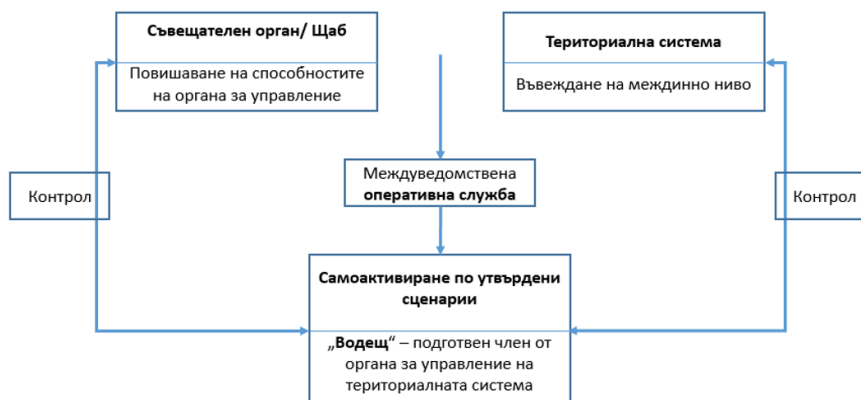
3.3.5. Наслагване на вариантите за защита на пунктовете за базиране на ВМС и пристанища

Вероятността от възникване на необходимост от едновременното активиране на двете описани системи не е изключена. При терористичен акт или повишаване на нивото на заплаха ще възникне нужда от едновременно изпълнение на мероприятия. Друго важно съображение за изграждане на общата организация е необходимостта и възможността за взаимодействие със системи, решаващи сходни задачи и/или упражняващи контрол в района на операцията. Формулират се следните изисквания: Да се поддържа готовност за сформирание и изпращане на групи за поддържане на взаимодействието на командните пунктове на взаимодействащи сили (включително и от други ведомства); На КП на ФЗПр

трябва да съществува възможност за развърщане на оперативни групи от взаимодействащи сили (включително и от други ведомства).

3.4. Интегриран модел на национална система за морска сигурност

В света съществуват различни модели, но най-общо могат да се сведат до: многофункционална държавна агенция; тотален държавен контрол; интеграционна надведомствена структура. За постигане на интеграция на усилията е необходимо да повишим качеството на управление на процесите. Първият начин за повишаване е свързан с възможността за повишаване на способностите на органа за управление да обработва информация чрез изграждане на мрежова структура в помощ на управляващия орган. Алтернативен подход е запазване на възможностите на органа за управление да обработва информация, като недостатъците в това отношение се компенсират с въвеждането на допълнително (междинно) йерархично ниво. При изграждане на модел на структурата на СМС, следва да се отчита и този на противостоящата система.

Фиг. 7 Вариант на интегрираната националната система за морска сигурност

При поддръжката и подготовката на подсистемите на териториален принцип е очевидно, че подобни функции е уместно да се възложат на надведомствена организация. Удачен вариант е ръководството на подобен съвет да се възложи на конкретен силов Заместник министър-председател, а контрол върху неговата дейност да упражняват Народното събрание, президентската институция и правителството. Въпросът с активацията на подсистемата класически се решава чрез делегиране на правомощия на надсистемата. Такъв подход очевидно предполага развърщането на междуведомствена служба за оперативно дежурство в рамките на СМС, която е предназначена, от една страна да изпълнява функции по събиране, обработка и разпределение на информация, а от друга страна - да поддържа непрекъснатостта на управление. Сполучлива идея е възможността

подсистемите на териториален принцип да се “самоактивират”, което би повишило цялостната оперативност на реакцията на СМС. Активацията по варианти на обстановката спомага за отговора на въпроса “Кой ще е “водещата” фигура в подобна подсистема на териториален принцип?”. Налице е възможност тази длъжност да се заема съгласно обстановката от един от членовете на органа за управление на подсистемата. Това може да се реализира по предварително разработени сценарии, както в органа за управление на териториалните подсистеми, така и в органа за управление на СМС.

*

*

*

От резултатите, получени в рамките на решаването на трета научноизследователска задача, са направени следните **изводи**:

1. Предложените модели за подобряване на взаимодействието между институциите с отговорности в морската сфера имат потенциал да подпомогнат работата им в процеса на планиране и изпълнение на задачи по оказване на критични морски услуги.

2. ВМС имат място в борбата с тероризма на море и за защита на пристанища. Чрез подготовката на специализирани модули в рамките на формиране с мащаб на дивизион за действие при актове на тероризъм, ВМС допълват и разширяват своите функции.

3. Способностите, приложими за решаване на задачи по защита на пристанища, правят ВМС компетентни да противодействат и на военна заплаха, тероризъм, пресичане на потоци от незаконни мигранти на море.

4. Предложеният вариант за изграждане на национална интегрирана СМС може да се използва за намиране на трайно и дългосрочно решение на възникналите през последните години проблеми в системата, в следствие на дезинтеграционни процеси.

5. Измененията в условията на средата за сигурност налагат оптимизиране и адаптиране на подготовката на личния състав на всички ведомства с ангажменти в морската сфера, включително и на ВМС, за изпълняване на задачи както по борба с тероризма, така и при оказване на многообразието от критични морски услуги в НМП.

ОБОБЩЕНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

В резултат от решаването на поставените в дисертационния труд научноизследователски задачи, са направени следните **обобщени изводи**:

1. ВМС са един от основните инструменти на държавата, притежаващи способности за противодействие на заплахи и опасности в НМП, както и при оказване на критични морски услуги.

2. Спецификата на дейностите в НМП налагат да се организира взаимодействие между компетентните ведомства, като в зависимост от типа на ситуацията, една от структурите е водеща, а останалите спомагат за изпълнението на задачите.

3. В системата за морска сигурност съществуват редица недостатъци на организационно, структурно, нормативно, и дори на личностно ниво. Тяхното идентифициране и ликвидиране е основното предизвикателство пред СМС.

4. Изграждането на разбиране за необходимостта от единна система за подготовка и планиране на отделните елементи на СМС ще спомогне за безконфликтно преминаване от дейности по ежедневие към фактически действия при оказване на критични морски услуги и действия при кризи.

В резултат на проведеното научно изследване са направени следните **препоръки**:

Доколкото основните предложени идеи са насочени към оптимизиране на структурата на СМС с цел нейното адаптиране към динамиката на средата за морска сигурност, то структурните предпоставки за подобен процес могат да се търсят в следните направления:

1. Изграждане на **единни системи за подготовка** на СМС, за планиране и изследователска дейност, които да са интегрирани с подсистемата за командване и управление на СМС.

2. Изграждане на **орган за управление** на СМС и оторизирането му с правомощия, позволяващи му:

- Да **активира** в по-висока степен на готовност СМС или отделни нейни компоненти по типови варианти на обстановката;

- Да извършва **вътрешноструктурни промени** за нуждите на конкретни операции, включително и чрез предаване в предварително дефинирана степен на подчинение на компоненти от различни ведомства на конкретна водеща подсистема от СМС.

- Осигуряване на възможност за **системна интеграция на ниски командни нива** от различните ведомства на СМС, съответстващи на интензивността на заплахата и нивото на

конфликта. Удачен вариант за това е тези нива да съответстват на териториалното разделение на ведомствата, т.е. да се създадат условия за системна интеграция в райони: “Север”, условно съвпадащ с територията на областите Варна и Добрич и съответните морски пространства; “Юг”, условно съвпадащ с територията на област Бургас и съответните морски пространства. Така формулираните препоръки на практика целят обособяването на СМС като единна интегрирана организация.

Апробация

Резултатите от изследването са обсъждани и приети на специализирани и научно-приложни конференции, проведени във ВА „Г.С. Раковски”. По време на участието на автора в групата за междуинституционално взаимодействие на националното военноморско учение с международно участие „БРИЗ 2017“, бяха отработени епизоди по съвместното използване на сили и средства от различни ведомствата. Резултатите от тях потвърдиха част от изложените от автора тези.

III. Приноси

Теоретичните приноси в дисертационния труд се заключават в обогатяване на съществуващи научни постижения, както следва:

1. Разкрити и систематизирани са съществуващите недостатъци в нормативната база, регламентираща организацията на взаимодействието в системата за морска сигурност на Република България.

2. Прецизирани са термини, разбирането на които е необходимо както за постигане на по-добро управление на системата за морска сигурност, така и за изясняването на функциите ѝ.

Научно-приложните приноси са:

1. Надграден и адаптиран към условията на морската среда е системният подход, използван като основно средство за изследване на СМС.

2. Извършена е оценка на възложените мисии и произтичащите задачи на структурите, имащи ангажименти към морската сигурност на държавата, като е посочено мястото на ВМС в тази система.

3. Предложени са модели за подобряване на взаимодействието между институциите, които могат да допринесат за изграждането на единна интегрирана СМС.

Същите са приложими при планирането от ВМС на участието в операции и при оказване на критични морски услуги, при подготовката на формирования от ВМС и обучението на курсанти и специализанти от ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“.

Списък на публикации и научни доклади по темата на дисертационния труд

1. Йорданов, Димитър. 2017, Военноморските сили на Република България като основен компонент на морската мощ на държавата. Сборник доклади от Международна научна конференция „Военна академия „Георги Стойков Раковски“ – 105 години знание в интерес на сигурността и отбраната“, София, под печат.

2. Йорданов, Димитър. 2017, Изпълнителна агенция „Морска администрация“ и Държавно предприятие „Пристанищна инфраструктура“ - основни невоенни компоненти на морската мощ на държавата. Сборник доклади от Международна научна конференция „Военна академия „Георги Стойков Раковски“ – 105 години знание в интерес на сигурността и отбраната“, София, под печат.

3. Йорданов, Димитър. 2017, Организация на взаимодействието при осъществяване на дейности по превенция и контрол в националните морски пространства. Годишник на Факултет „Национална сигурност и отбрана“ на ВА "Г.С.Раковски", София, под печат.

4. Йорданов, Димитър. 2017, Модел за подобряване на взаимодействието и подготовката на морските сили на държавата в контекста на интегрираната морска политика на Европейския съюз. Годишник на Факултет „Командно-щабен“ на ВА "Г.С.Раковски", София, под печат.

COOPERATION BETWEEN THE NAVY AND THE OTHER COMPONENTS OF THE NATIONAL SEA POWER IN INTEREST OF THE NATIONAL SECURITY

Author: Dimitar G. Yordanov

Annotation: The current status of the mechanisms for cooperation between the components of the national sea power are examined. Discrepancies are identified, mainly consisting of uncovered areas of responsibility, overlapping areas or delegated authorities to institutions, which do not possess the required capabilities to cover them. Models for improvement are suggested, covering the areas of cooperation where the biggest deficiencies have been identified. A model for building a national system for maritime security has been proposed.

Key words: cooperation, deficiencies, lacking capabilities, uncovered areas, models for improvement, sea power, national security, security in the maritime domain.

Contact details:

Commander Dimitar G. Yordanov

Defense Staff, Directorate “Operations and Training”

3 Dyakon Ignatiy Str.

Sofia 1000

Bulgaria

d.yordanov@mod.bg